

דף הנחייה

בן הנאה - פא ד"א - פב ד"א

השבוע נסיים את סוגית צניעות וייחוד. בגמרא, נתקדם מעט ונרחיב בהרבה נושאים לאורך הסוגיה שלא הספקנו לדון בהם.

בגמרא היעד השבועי הוא להגיע עד תחילת המשנה השניה בפ"ב ע"א. מי שיספיק את ההרחבות יכול להתחיל את המשנה האחרונה במסכת שהיא מלאה וגדושה, בה נרחיב בשבוע הבא.

כוונה מול מעשה

- בעקבות הסיפור על ר' חייא בר אשי הגמרא דנה ביחס בין שני מרכיבי החטא:
- א. המעשה הפסול ב. והכוונה לחטוא.
  - מדוע בוכה ר' עקיבא? איזו עמדה נפשית כלפי האמור בפסוקים מבטא הבכי?
  - סוגיה מרכזית העוסקת ביחס בין המעשה לתודעה הנדרשת נמצאת בנזיר כג ע"א מהמשנה בראש העמוד - כד ע"א שורה ראשונה. (צילומים בקלסר)
  - הגמרא מדגימה את הפער בין הכוונה למעשה בשלש דוגמאות - למה נצרכות שלש דוגמאות? איזה מרכיב חיוני להגדרת החטא מחדדת כל דוגמא?
  - ר' יוחנן וריש לקיש נחלקו בפירוש הפסוק 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם'. - מה עומד בבסיס המחלוקת?
  - מה מלמד הסיפור על לוט ובנותיו על גבולות האחריות של האדם למעשיו?
  - עבירה לשמה - עיינו בדוגמאות של הגמרא. האמנם המטרה מקדשת את האמצעים? כיצד ניתן להסביר את הגמרא.
  - כיצד יכריע ר' צדוק הכהן מלובלין בהתנגשות בין המוסרי לחוקי התורה?

רבי צדוק (רבינוביץ') הכהן מלובלין (כ"ב שבט תקפ"ג, 3 בפברואר 1823 - ט' אלול תר"ס, 3 בספטמבר 1900), אחד מהיוצרים המקוריים והפוריים ביותר מבין גדולי החסידות. בהגותו יש שילוב נדיר של למדנות תורנית ופרשנות חדשנית עם תורות הקבלה והחסידות. שייך לחסידות איד"ביצה-ראדזין. ר' צדוק נולד בעיר קריזבורג לממשפחת רבנים מתנגדים. התייתם מאביו בגיל שש. למד בישיבה בלובלין ונתפרסם בכישרונו ובהתנהגותו. נפגש עם רבינו מגדולי דורו ואדמו"רים שונים בפולין והתקרב לחסידות. בסופו של דבר הפך להיות הוגה, לומד ומלמד מתורת החסידות. היה תלמידו של רבי מרדכי יוסף לינער בעל "מי השילוח". רוב חייו חי עוני והתפרנס בדחוקות מחנות קטנה של מלבושים משומשים שניהלה אשתו. הוא נפטר בלי שהשאיר אחריו ילדים.

ר' צדוק הכהן מלובלין - ספר ליקוטי אמרים - אות טז
 אבל באמת עבירה לשמה הוא עצמו רצון ה' יתברך דגם זה מקרא כתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך ואמרו (מנחות צ"ט ע"ב) מצינו ביטולה של תורה זהו יסודה וגם זה עצמו תורה...
 כי אין המצוה אלא כשהיא רצון ה' יתברך, ואם אינו רצון ה' יתברך אינו מצוה כלל ואפילו כוונה לשם שמים אם אינו רצון ה' יתברך אינו כלום:

- ר' צדוק טוען שתיתכן סתירה בין רצון ה' לבין המצוה הפורמלית. בסופו של דבר האם העובר 'עבירה לשמה' עובר עבירה או לא?

המשך דברי ר' צדוק הכהן מלובלין

והיינו עבירה לשמה שהלשמה בא אחר העבירה, דכל עבירה לשמה היינו על כרחו שעל ידי מעשה זו יהיה נולד אחר כך דבר טוב דבשעת מעשה היא עבירה וגם מקודם אם כבר נולד הטוב למה יעבור אחר כך רק שמזה יצמח לעתיד דבר טוב ונמצא כח הפועל שבנפעל מתגלה לבסוף אחר הפעולה:

ר' צדוק הכהן מלובלין - ספר תקנת השבין - אות י

שלושה מיני תשובה הם כפי מה שביארו לנו ז"ל (יומא פ"ו סוף ע"א), הראשונה תשובה מאהבה ובזה מתקן את הקודם דתשובה מאהבה זדונות נעשו כזכויות...

אבל לשון הגמרא מבואר דהזדונות עצמן נעשין כזכויות וכפירוש רש"י דעליהם משמע על כל מה שעשה אף על העבירות, כי נחשב עבירה לשמה דחשיבא (שנחשבת) מצוה (נזיר כ"ג ע"ב)...ומאחר דאחר (שאחרי) התשובה זוכה על ידי החטא למדריגה גדולה יותר מקום שבעלי תשובה עומדין והעבירה הוא שהביאתו לזה אם כן איגלאי מילתא (מתגלה הדבר) למפרע דהפרת (שהפרת) התורה בעבירה היה לטוב ולעשות לה', ואף דהוא (שהוא) לא כיוון לכך בשעת מעשה הכל היה מסודר ובא מששת ימי בראשית מרצון ה' יתברך בבריאה וכמו שאמרו (שבת פ"ט ע"ב) על פסוק (ישעיה א', י"ח) חטאיכם כשנים:

- האם ר' צדוק משאיר מקום לבחירה חופשית? כלומר, האם לאדם יש אחריות על מעשיו למרות שהוא מושגח על ידי רצון האל?

עד כאן דנו באפשרות לקיים עבירה ללא כוונה. האם ניתן לקיים צווה מבלי להתכוון? ראו המדרש הבא:

ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה יב

רבי אלעזר בן עזריה אומר הרי הוא אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה למען יברכה ה' אלהיך (דברים כד יט) קבע הכתוב ברכה למי שבא לידו מצוה בלא ידיעה אמור מעתה היתה סלע צרורה לו בכנפיו ונפלה ממנו מצאה העני ומתפרנס בה הרי הכתוב קובע לו ברכה כשוכח עומר בתוך שדהו.

הכל לשם שמים

כיצד מנמק רב חסדא את העובדה שלא שמר על ההרחקות הראויות בינו לבין נכדתו. השוו את נוסחו והסברו של רש"י לאלה של הריטב"א

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף פב עמוד א

הכל לפי דעת שמים. וכן הלכתא דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו, אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצור עושה ואפילו להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור כדאיתא במסכת עבודה זרה (כ' ב'), ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, והיינו ההיא דרבי יוחנן (ב"מ פ"ד א') דיתיב אשערי טבילה ולא חייש איצר הרע, ורבי אמי דנפקי ליה אמהתא דבי קיסר (כתובות י"ז א'), וכמה מרבנן דמשתעי בהדי הנהו מטרוניתא (לעיל מ' א'), ורב אדא בר אהבה שאמרו בכתובות (שם) דנקיט כלה אכתפיה ורקיד בה ולא חייש להרהורא מטעמא דאמרן, אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל תלמידי חכמים בוטחין ביצריהן כדחזינן בשמעתין בכל הני עובדין דמייתנין, ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואומנתו בתורה, שדברי תורה עומדים לו לאדם בילדותו ונותנין לו אחרית ותקוה לעת זקנתו, שנאמר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

- למי שאינו מכיר כדאי לראות את הסיפורים על ר' יוחנן ור' חייא שמזכיר הריטב"א (ניתן לעיין בגמרא או בספר האגדה)
- מדוע רואה הריטב"א צורך להגביל את דבריו רק לחסידים גדולים?
  - האם לדעתכם קביעתו של הריטב"א מצומצמת רק לענייני צניעות או שניתן להרחיבה גם לתחומי הלכה אחרים?
  - אחד השיקולים נגד השארת מקום בהלכה למקרים חריגים הוא 'אם כן נתת דבריך לשיעורין'. למעוניינים להרחיב ראו למשל: שבת לה ע"ה, בבא בתרא כט ע"א, מגילה יח ע"ב.
  - לשאלה האם התורה משאירה מרחב תמרון לאנשים חריגים התייחס הרמב"ם:

מורה נבוכים חלק ג פרק לד (תרגום של שוורץ)

חייב אתה לדעת גם כן שאין התורה שועה אל החריג, ואין הציווי בהתאם למיעוט. אלא בכל דעה, מידה, או מעשה מועיל שרוצים להשיג, מתכוונים לדברים שעל-פי-רוב, ואין שועים לדבר הממעט לקרות או לנזק הפוגע באדם אחד בגלל הקביעה הזאת והנהגת התורה. כי התורה היא ציווי אלוהי. תוכל להתבונן בדברים הטבעיים שמאותן תועלות לכלל הנמצאות בהם¹ - מתחייבים נזקים לפרטים, כמו שהתברר מדברינו² ומדברי זולתנו.

בהתאם להתבוננות זאת אל תתפלא גם כן שכוונת התורה אינה מושגת בכל פרט ופרט³. אלא מתחייב בהכרח שיימצאו פרטים שהנהגה זאת של התורה לא תביא אותם לידי שלמות, כי לא כל מה שמתחייב מן הצורות הטבעיות של המינים מושג בכל פרט ופרט, כי הכול⁴ מאלוה אחד ומפועל אחד: נתנו מרעה אחד (קהלת י"ב, 11)⁵. מה ששונה מזאת - נמנע⁶. וכבר הבהרנו⁷ שלנמנע טבע קבוע שאינו משתנה לעולם. בהתאם להתבוננות זאת גם אי-אפשר שהמצוות תתייחסנה לשוני⁸ מצביהם של בני-אדם פרטיים ולשוני הזמנים בדומה לטיפול הרפואי. שכן הטיפול הרפואי מיוחד לכל פרט בהתאם למזגו⁹ הנוכחי. אלא ראוי שהנהגת התורה תהיה מוחלטת, מיועדת לכולם, אפילו אם זה מתאים לאנשים מסוימים, ולא מתאים לאחרים¹⁰. כי לו היה זה בהתאם ל(אנשים כ)פרטים, היה נגרם קלקול לכול ונתת דבריך לשיעורין¹¹. משום כך לא ראוי לקשור¹² את הדברים שהתורה מתכוונת אליהם כוונה ראשונה לא בזמן ולא במקום, אלא הדינים יהיו מוחלטים וכוללים, כמו שאמר יתעלה: הַקֶּהֱל, הַקָּהָה אחת לכם (במדבר ט"ו, 15)¹³. אבל יובאו בחשבון התועלות הכלליות המועילות לרוב הציבור, כמו שהבהרנו¹⁴.

לא ילמד רווק סופרים

במאמר אינטרנטי טוען הרב אברהם שאמע את הטענה הבאה:

שאלות הנוגעות לענייני צניעות ולענייני מעמד האישה הן אידאולוגיות ביסודן, ויש להן היבטים ציבוריים וחברתיים, חינוכיים וערכיים. בשאלות מעין אלה אין העמדה התורנית יכולה להסתמך רק על מקורות הלכתיים מובהקים, אלא נדרש שיקול דעת תורני רחב. אינני מתכוון רק לכך שהמקורות ההלכתיים גופם (על אף ריבויים) חסרים תשובות ברורות לשאלות כאלו, אלא בעיקר לכך שאין בכוחה ובתכונותיה של המערכת ההלכתית מצד אופייה כדי לספק תשובות לשאלות כאלו. ונמצינו אומרים: האידאולוגיה במקרים אלה תכתיב את ההתנהגות, ולא משא ומתן הלכתי צרוף. ואף על פי שישנם מקורות הלכתיים רבים בנושאים אלה, ברור שבחלוף הזמן חלו תמורות של ממש בסוגיות אלה. ולכן, יישומן של הוראות הלכתיות כאלה ואחרות בימינו תלוי בעמדה הפרשנית האידאולוגית של הפרשן או הפוסק.

אין כאן המקום כדי להצביע על מגוון אינסופי של בעיות מסוג זה, שלא הוכרעו על פי דיון עיוני

במקורות הלכתיים צרופים, אלא האידאולוגיה היא שהכתיבה בהם את ההכרעה. ודי להזכיר כדוגמה לכך, הלכה, שמקורה אינו בתקנת ראשונים או אחרונים בלבד או כחומרא בעלמא, אלא מפורש במשנת קידושין, ונדון בבבלי, ונפסק ברמב"ם ובשו"ע, ואף על פי כן, למיטב ידיעתי, אין נוהגים כך להלכה. שנינו במשנת קידושין פ"ד מ"ג: "לא ילמד אדם רווק סופרים (=לא ילמד את מלאכת הסופרים, כדי שלא יעסוק במלאכה זו של הוראת תינוקות) ולא תלמד אשה סופרים". ופירש סתם הבבלי (פב ע"א): "רווק - משום אמהתא דינוקי (האימהות המביאות ילדיהן לבית הספר ויפגשו את המורה), אשה - משום אבהתא דינוקי (האבות המביאים בניהם ויפגשו את המורה)". ונפסק ברמב"ם בשני מקומות (הלכות איסורי ביאה פכ"ב הי"ג, וראה גם הלכות תלמוד תורה פ"ב ה"ד): "מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצא מתגרה בנשים, וכן אשה לא תלמד קטנים מפני אבותיהן שהן באין בגלל בניהם...". ואף בשו"ע נפסק הדבר פעמיים, יורה דעה רמה סע' כ כא, ואבן העזר כב סע' כ.

אשאל אפוא קול רם: האם יש מישהו הנוהג כן? ולמצער, האם יש מישהו המבקש להנהיג כן? לא נקטתי אלא דוגמה קטנה ופשוטה, ולא הבאתי אלא מקורות בסיסיים. וממנה ילמד כל אחד שהזמנים התחלפו, ושאינן ההלכות הללו נוהגות עוד כצורתן. ואפילו גדולה מזו נוהגים היתר, וגברים, ובכללם רבנים ומחנכים בשנות העשרים לחייהם, מלמדים צעירות רווקות בנות 16-20 (או נשואות בכל הגילים), בבתי ספר, באוניברסיטאות ומכללות, באולפנות ובמדרשות (ואף אם המחנכים נשואים, מה בכך, וכי איננו שומעים לדאבון לב חדשים לבקרים על קלקולים ותקלות?). ובמוסדות שאינם חרדיים, גם נשים מלמדות גברים. אין ספק שבכגון אלה, לא העלתה המשנה אפילו את האפשרות שיקרה דבר כזה, ולמרות זאת נוהגים היתר בדבר.

נמצא, שהנהגות הצניעות תלויות בעיקר בעמדתו הציבורית החינוכית החברתית של הפוסק, ובהתבוננותו הישירה, ולא בניתוח הלכתי כזה או אחר.

- מה דעתכם על טענתו?

מלכי בקודש: שו"ת בעיני ההנהגה המדינית בא". נכתב על ידי הרב הרשנזון בארה"ב ב1921. הרב הירשנזון גדל ביישוב הישן בירושלים. למרות שבילה הרבה מימיו בארה"ב היה ציוני. והרבה להתעסק בשאלות שבין ההלכה ומודרנה כמו ביקורת המקרא, דמוקרטיה ועוד.

שאלה בתחום זה נשאל הרב חיים הרשנזון בשו"ת מלכי בקדש במהלך התשובה הוא מפרש את הגמרא שלנו. עיינו בתשובה שבקלסר המאמרים.

שני רווקים בטלית אחת

ראו את דברי רב יהודה לאור המצב שהיה בזמנו:

מסכת סנהדרין דף כ עמוד א

אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה.

ראו את ההקשר בו מובא מאמר זה בסוגיה בסנהדרין- מה מלמדת ההשוואה בין כיבוש היצר לבין המאמץ ללמוד תורה? (יש כמה עותקים של שטיבלץ סנהדרין בארון.)

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יט עמוד ב

אמר רבי יוחנן: תוקפו של יוסף - ענוותנותו של בועז, תוקפו של בועז - ענוותנותו של פלטי בן ליש. תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז - דכתיב [רות ג'] ויהי בחצי לילה ויחרד האיש וילפת. מאי וילפת? אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות. תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש - כדאמרן. אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב [משלי ל"א] רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה, רבות בנות עשו חיל - זה יוסף

ובועז, ואת עלית על כלנה - זה פלטי בן ליש.
 אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: מאי דכתיב [משלי ל"א] שקר החן והבל היפי, שקר החן - זה יוסף, והבל היפי - זה בועז, יראת ה' היא תתהלל - זה פלטי בן ליש.
 דבר אחר: שקר החן - זה דורו של משה, והבל היפי - זה דורו של יהושע, יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של חזקיה.
 דבר אחר: שקר החן - זה דורו של משה ויהושע, והבל היפי - זה דורו של חזקיה, יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה.

פרק ראשון ופרק רביעי - מעין סיכום

בין הסוגיות בסוף פרק ראשון שלמדנו בסמסטר א' לבין סיום פרק ד אותו אנו לומדים כעת יש תקבולות רבות. מאמר מענין שמעלה את התקבולות ודן במשמעותם הוא - העריכה היוצרת וכח היצר של הרב ד"ר אברהם וולפיש. (נמצא בקלסר)
 ההשוואה בין הסוגיות יכולה לפתוח דיון יצירתי מחד וחזרה מסכמת מאידך. ניתן גם להסתפק בקריאת התקבולות ולדון במשמעות בעצמכם.

משנה אחרונה במסכת

- המשנה מלאה וגדושה וכמעט כל אימרה זוקקת דיון עצמאי נעלה כמה נקודות לדיון:
- השוו את נוסח המשנה בדפוסים לנוסח בכתב יד קאופמן. (צילום בקלסר)
  - מהם הקריטריונים לבחירת מקצוע שמועלים במשנה - השוו אותם לקריטריונים הרווחים בעולם המערבי - מה מנחה אתכם?
  - מה מקור הפרנסה של האדם? האם יש הדעות השונות במשנה חולקות או לא?

